Απαντα Αγιου Μαξιμου Γραικου

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΛΟΓΟΙ

Τομος Β΄

ΙΕΡΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΜΟΝΗ
ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ ΜΟΝΗΣ ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ ΔΩΡΕΑ ΓΟΥΒΟ Κ. ΑΝΑΤΟΛΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΟΥ

Προλογος

Ἡ πορεία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ, τοῦ πιστοῦ καὶ συνειδητοῦ Χριστιανοῦ, κληρικοῦ, μοναχοῦ ἢ λαϊκοῦ, εἶναι δύσκολη, ἀγωνιστική, μαρτυρική. «Οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζεῖν ἐν Χριστῷ διωχθήσονται» (*Β΄ Τιμ.* 3,12). Σαφὴς καὶ ἡ διαβεβαίωση τοῦ Κυρίου: «Καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου» (*Ματθ.* 10,22).

Ὁ δι᾽ ἡμᾶς σαρκωθείς Κύριος καὶ Λυτρωτής μας Ἰησοῦς Χριστός, ταπεινώθηκε, δέχθηκε ὕβρεις, συκοφαντίες καὶ ἐξευτελισμούς, ὁδηγήθηκε στὸν ἀτιμωτικὸ σταυρικὸ θάνατο. Ἀπὸ τοὺς Ἀρχιερεῖς τῆς Ἰουδαϊκῆς θρησκείας, τοὺς πολιτικοὺς Ἄρχοντες καὶ τὴ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον αὐτοὶ κρατοῦσαν στὴν πλάνη, στὸ ψεῦδος, στὸ γράμμα τοῦ Νόμου, στὸ φόβο καὶ στὴν καταπίεση.

Ἡ πορεία τοῦ Λυτρωτοῦ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ προσδιορίζει καὶ τὴν πορεία τῆς Ἐκκλησίας μας, καθότι Ἐκκλησία εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς «παρατεινόμενος εἰς τοὺς αἰῶνας», ἀλλὰ καὶ τὴ δική μας προσωπικὴ πορεία καὶ ζωή, ὡς μελῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος γεννήθηκε στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα μας, στὴ βυζαντινὴ πόλη τῆς Ἄρτας, στὴν πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἠπείρου. Ἐδῶ ἔμαθε τὰ πρῶτα γράμματα. Συνέχισε τὶς σπουδές του στὴ Δύση. Ἐμόνασε καὶ ἀσκήθηκε στὸ Ἅγιο Ὄρος. Ἔδρασε ἱεραποστολικὰ στὴ Ρωσία.

Ἡ προσφορά του στὸ δύσκολο ἔργο τῆς σωστῆς μεταφράσεως καὶ ἀποκαταστάσεως τῶν λειτουργικῶν κειμένων ὑπῆρξε μεγάλη.

Ἀξιόλογοι ἐπίσης οἱ ἀγῶνες του ἐναντίον τῆς τυπολατρίας, τῆς Ἀστρολογίας, τοῦ Ἀποκρυφισμοῦ, τοῦ Παγανισμοῦ καὶ ἄλλων κακοδοξιῶν. Σκληρὸς καὶ ὁ ἔλεγχός του ἐναντίον τῶν ἑτεροθρήσκων καὶ ἑτεροδόξων, τῶν ἰουδαϊζόντων, τοῦ ἰσλαμισμοῦ, τοῦ παπισμοῦ, τῆς μοναστικῆς κτημοσύνης.

Στὴν ἀρχὴ ἀπολάμβανε τὴν μεγάλη ἐκτίμηση καὶ ἀγάπη τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Πατριάρχου. Σύντομα ὅμως ἔπεσε στὴ δυσμένειά τους, γιατὶ ἡ αὐθεντικὴ ὀρθόδοξη μαρτυρία καὶ ὁμολογία του προκάλεσαν τὴν ἀντιπάθεια καὶ τὸν πόλεμο τοῦ Ἡγεμόνος καὶ τοῦ Πατριάρχου. Συκοφαντήθηκε ὡς ἐχθρὸς τῆς Ρωσίας καὶ ὡς αἱρετικός. Διώχθηκε σκληρά. Ὑπέμεινε εἴκοσι τέσσερα χρόνια φυλακῆς καὶ ἀπομόνωσης.

Οἱ εἴκοσι ἑπτὰ λόγοι, ποὺ περιλαμβάνονται στὸν παρόντα δεύτερο τόμο εἶναι δογματικοί. Μὲ μεγάλη σαφήνεια καὶ εἰλικρίνεια ἀπολογεῖται, ὁμολογεῖ καὶ ἀποδεικνύει τὴν ὀρθότητα τῆς πίστεώς του. Μὲ ταπείνωση δὲ ἐπιζητεῖ τὴν ἐπιείκεια καὶ συγχώρηση ὅλων, διὰ τυχὸν σφάλματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἔγιναν ἐκ προθέσεως ἢ πεποιθήσεως, ἀλλὰ ἀπὸ ἐλλειπῆ γνώση τῆς Ρωσικῆς γλώσσης.

Οἱ λόγοι του εἶναι ἐξόχως σημαντικοί, διδακτικοὶ καὶ ἐποικοδομητικοί. Μαρτυροῦν δέ, κατὰ τὸν πλέον σαφῆ τρόπο, τὸ ὀρθόδοξο φρόνημα τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ὅπως αὐτὸ διαμορφώνεται καὶ ἐκφράζεται μέσα ἀπὸ τὴν εὐρυμάθειά του, τὴν ἁγιογραφικὴ καὶ ἁγιοπατερικὴ κατάρτισή του καὶ τὴν ὁσιακὴ καὶ ἀσκητική του ζωή.

Εὐγνώμονες εὐχαριστίες ὀφείλω στὸν ἀγαπητὸ καθηγούμενο τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Βατοπαιδίου, πανοσιολογιώτατο Ἀρχιμανδρίτη κ. Ἐφραίμ, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβε τὸ δύσκολο ἔργο τῆς μεταφράσεως στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα τῶν τεσσάρων τόμων τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Μαξίμου.

Ἰδιαιτέρως χαίρομαι γιὰ τὴν ἔκδοση τοῦ δευτέρου τόμου, ὁ ὁποῖος ἐτέθη ἤδη εἰς κυκλοφορίαν, πρὸς οἰκοδομὴν καὶ καταρτισμὸν τῶν πιστῶν.

Εὔχομαι ὁ ἅγιος Μάξιμος νὰ εὐλογεῖ καὶ νὰ φωτίζει ὅλους

μας, νὰ μᾶς στηρίζει μὲ τὴν διδασκαλία του καὶ νὰ μᾶς ἐμπνέει μὲ τὴν ὀρθόδοξη μαρτυρία καὶ ὁμολογία τῆς ἁγίας, ὁσίας καὶ ἀγωνιστικῆς του ζωῆς, ὥστε καὶ ἐμεῖς νὰ βαδίζουμε μὲ συνέπεια τὴν σταυροαναστάσιμη πορεία τοῦ Κυρίου καὶ Λυτρωτοῦ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ Μητροπολίτης Ἄρτης

Λόγος ΚΖ΄

Κατὰ τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ἦταν προορισμένο νὰ αὐξάνεται διὰ τῆς σαρκικῆς γενετήσιας πράξεως καὶ τῆς φυσικῆς γεννήσεως, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν εἶχαν ἁμαρτήσει οἱ προπάτορες.

Ἄκουσα ὅτι μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι ἀκόμα καὶ ἂν οἱ προπάτορές μας εἶχαν τηρήσει ἐξ ἀρχῆς τὴν δοθεῖσα σὲ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ Δημιουργὸ τῶν πάντων ἐντολή, ἡ αὔξηση τοῦ ἀνθρωπίνου γένους θὰ γινόταν πάλι κατὰ τὸν ἴδιον κτηνώδη τρόπο, ὅπως καὶ τώρα, ἀλλὰ μόνο χωρὶς πόθο, πάθος καὶ τῶν γυναικείων ἀσθενειῶν. Αὐτὸ ἰσχυρίζονται, χωρὶς ὅμως νὰ ἐρείδονται καθόλου στὴν Ἁγία Γραφή, βάσει μόνο τῆς ἀνθρωπίνης λογικῆς καὶ ἀκολουθώντας τὴν μεγάλη θύραθεν μόρφωση. Γι᾽ αὐτὸ θεώρησα δίκαιο νὰ σκεφθῶ καὶ νὰ συζητήσω μαζί τους, χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρω συγκεκριμένα ἐπιχειρήματα καὶ ἀποδείξεις, ἀλλὰ προτείνοντας ἁπλῶς ἐνάντια στὴν γνώμη τοὺς συλλογισμοὺς τοῦ ὑγιοῦς νοῦ.

Πεῖτε μας, φίλτατοι, θεωρεῖτε ὅτι οἱ γενάρχες μας δημιουργήθηκαν ἐξ ἀρχῆς ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι ἢ ὑφιστάμενοι σὲ φθορὰ καὶ θάνατο; Ἂν ἰσχυρισθεῖτε τὸ δεύτερο, θὰ κατακριθεῖτε ἀμέσως ὡς ψεῦτες διὰ τῆς θείας φωνῆς ποὺ εἶπε στοὺς πρωτοπλάστους: «Ἧι δ᾽ ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ᾽ αὐτοῦ», δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἀπαγορευμένο δένδρο, «θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»[689]. Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ὁ Δημιουργὸς μᾶς δίδαξε σαφῶς ὅτι τοὺς δημιούργησε ἀθανάτους καὶ

689. *Γέν*. 2,17.

ὅτι θὰ ἔμεναν ἀθάνατοι διὰ παντός, ἂν τηροῦσαν τὴν ἁγία ἐντολή Του, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἐκείνη ἡ θεία φωνὴ ποὺ λέγει: «Ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες», δηλαδὴ εἶστε ἀνώτεροι ἀπὸ ὁτιδήποτε θνητό, προσθέτοντας ἔπειτα, «ὑμεῖς δὲ ὡς ἄνθρωποι ἀποθνήσκετε...»[690] Καὶ πάλι: «Ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν», δηλαδὴ στὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἰσαγγελικὴ ὕπαρξη, «οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσιν τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς»[691], δηλαδὴ ἔπεσε στὴν φθορὰ καὶ τὸν θάνατο καὶ ὑποτάχθηκε σὲ ἀλόγους πόθους, χωρὶς νὰ κατανοεῖ τὴν τιμή του, δηλαδὴ τὴν ἀξία τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς ἀθανασίας. Καὶ ὁ σοφὸς Σολομώντας εἶπε ἐπίσης: «Ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν ... φθόνῳ δὲ διαβόλου θάνατος εἰσῆλθεν εἰς τὸν κόσμον»[692]. Ἂν ὅμως νικημένοι ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφὴ ὁμολογήσουν ἔστω καὶ ἄθελα τους ὅτι οἱ πρωτόπλαστοι δημιουργήθηκαν ἄφθαρτοι καὶ ἀθάνατοι καὶ θὰ ἔμεναν γιὰ πάντα στὴν ἀφθαρσία, ἂν δὲν εἶχαν παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, πῶς τότε ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ αὔξηση τοῦ γένους μας θὰ γινόταν κατὰ τὸν ἴδιο κτηνώδη τρόπο, ὅπως γίνεται καὶ τώρα, ἀλλὰ μόνο ἄνευ πόθου, πάθους καὶ τῶν γυναικείων ἀσθενειῶν;

Εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ γεννητικὰ ὄργανα προστέθηκαν κατὰ τὴν δημιουργία καὶ στὰ δύο φύλα γιὰ δύο λόγους: Γιὰ νὰ τηρηθεῖ μέσῳ αὐτῶν καὶ νὰ μὴν ἐξαφανισθεῖ ὁλοσχερῶς τὸ ἀνθρώπινο γένος καὶ γιὰ νὰ ἀπορρίπτεται τὸ περίσσευμα τῆς καταναλωθείσας τροφῆς. Ὁ Δημιουργός, ποὺ γνώριζε τὰ πάντα πρὶν ἀπὸ τὴν ὕπαρξη, ἤξερε βέβαια ἐκ τῶν προτέρων τὴν μέλλουσα ἀποστασία τῶν πρωτόπλαστων ἀπὸ τὸν Θεό, καθὼς ἤξερε καὶ τὸν λόγο αὐτῆς τῆς ἀποστασίας, ποὺ ἦταν ἡ ἐπιθυμία τους νὰ γίνουν ἴσοι μὲ τὸν Θεό. Γι᾽ αὐτὸν τὸν λόγο ὁ πάνσοφος Πλάστης πρόσθεσε αὐτὰ τὰ κτηνώδη γεννητικὰ ὄργανα καὶ ἔβαλε μέσα τους τὴν σφοδρὴ ἀνάφλεξη τοῦ κτηνώδους πόθου, γιὰ νὰ συνουσιάζονται μεταξύ τους καὶ νὰ γεννοῦν παιδιὰ

690. *Ψαλμ.* 81,6-7.
691. *Ψαλμ.* 48,21.
692. *Σοφ. Σολ.* 1,13· 2,24.

ἀκόμη καὶ ἄθελά τους. Διαφορετικὰ δὲν θὰ θέλαμε νὰ συνουσιαζόμαστε μεταξύ μας, ἀφοῦ τὸ κάθε φύλο γνωρίζει τὰ πολλὰ βάσανα τῆς γέννας καὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων. Τὸ θήλυ γνωρίζει τὴν βασανιστικὴ ἐννεάμηνη κυοφορία καὶ ὅλες τὶς πίκρες καὶ λύπες ποὺ πρόκειται νὰ ὑποστεῖ μετὰ τὴν γέννα, καθὼς καὶ τὴν ἀναγκαία φροντίδα τοῦ νηπίου, ἕως ὅτου φθάσει σὲ μία ὁρισμένη ἡλικία. Ὁ πατέρας πάλι ἔχει ὑπ᾽ ὄψιν του τὶς πολλὲς μέριμνες τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν του, πῶς νὰ τὰ ἀνατρέφει καὶ νὰ τοὺς διδάσκει τὴν εὐσέβεια καὶ ἔπειτα πῶς νὰ τὰ νυμφεύσει. Αὐτὰ ἀποδεικνύουν ὅτι ὁ πάνσοφος Δημιουργὸς εἶχε ὑπ᾽ ὄψιν κάποιον ἄλλον τρόπο, γιὰ νὰ αὐξάνει τὸ γένος μας, ὑψηλότερο, ποὺ θὰ ὑπερέβαινε τὸν νοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ θὰ ἄρμοζε στὴν ὕπαρξη αὐτοῦ ποὺ δημιουργήθηκε κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ φυσικὰ ἂν ὁ ἄνθρωπος τηροῦσε τὴν ἐντολή Του καὶ δὲν ἀνάγκαζε Αὐτόν, ποὺ δὲν ὑφίσταται κανένα ἐξαναγκασμό, νὰ ἀνεχθεῖ τὸν σφετερισμὸ τῆς μορφῆς του ἀπὸ μία τόσο αἰσχρὴ καὶ κτηνώδη, δύσμορφη καὶ βδελυρὴ συνουσία. Γι᾽ αὐτὸ εἶναι ἄδικο νὰ θεωροῦμε καὶ νὰ ἰσχυριζόμαστε ὅτι ὁ ἄνθρωπος ποὺ δημιουργήθηκε κατ᾽ εἰκόνα καὶ ὁμοίωση τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ ἀθάνατος, ἀπαθὴς καὶ ἄφθαρτος, ἀκόμη καὶ ἂν εἶχε τηρήσει ἀπαραβίαστα τὴν ἐντολὴ τοῦ Πλάστη του, ἔπρεπε νὰ πολλαπλασιάζεται διὰ τῆς τόσο αἰσχρῆς καὶ κτηνώδους συνουσίας. Ἐπειδὴ μὲ τὴν κτηνώδη συνουσία ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ λαμβάνει χώρα ἡ αἰσχρὴ ἐκσπερμάτιση, ἄνευ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει σύλληψη. Ὅταν ὅμως συμβαίνει αὐτή, τότε λαμβάνει χώρα ἡ φθορὰ καὶ τὸ κρυφὸ πάθος, ἑπομένως αὐτὸ ποὺ συλλαμβάνεται, γεννιέται καὶ ἀνατρέφεται, δὲν εἶναι πλέον ἀθάνατο, ἀλλὰ φθαρτό, θνητὸ καὶ ὀλιγόχρονο. Διότι, ὁτιδήποτε ἔχει τὴν ἀρχή του στὴν φθορά, ἀναγκαστικὰ ὑπόκειται σὲ ἀπώλεια καὶ θάνατο. Ἑπομένως κατὰ κάποιον ἄλλο θαυμαστὸ καὶ γιὰ τὸν νοῦ μας ἀσύλληπτο τρόπο, προοριζόταν τὸ ἀνθρώπινο γένος νὰ πολλαπλασιάζεται, καὶ ὄχι διὰ τῆς κτηνώδους γενετησίας πράξεως, ὅπως θεωροῦν μερικοὶ ποὺ φρονοῦν ἀνάξια τῆς θείας εἰκόνας.

Ἂς μὴν συλλογιζόμαστε περὶ αὐτοῦ ποὺ ὑπερέχει τοῦ νοῦ καὶ τῆς κατανοήσεώς μας, ἐπειδὴ ὁ νοῦς μας εἶναι ἐπίγειος καὶ ἀδύναμος καὶ ἁμαρτάνει σὲ πολλά, ὅπως μαρτυρεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ λέγει: «Κύριος γινώσκει τοὺς διαλογισμοὺς τῶν ἀνθρώπων ὅτι εἰσὶν μάταιοι»[693]. Καὶ ἄλλο χωρίο πάλι λέγει: «Λογισμοὶ θνητῶν δειλοί, καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι ἡμῶν»[694]. Τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ὅμως εἶναι ἀκατανόητα γιὰ κάθε δημιούργημα: «Τίς γὰρ ἔγνω νοῦν Κυρίου; Ἢ τίς σύμβουλος αὐτοῦ ἐγένετο;»[695] Ἐπιπλέον ἂς θυμηθοῦμε τὰ ἀναρίθμητα πλήθη τῶν ἀσάρκων δυνάμεων καὶ τὸν τρόπο ποὺ τάχιστα καὶ ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ ἦλθαν στὸν κόσμο διὰ τοῦ παντοδυνάμου νεύματός Του. Μήπως ὁ μόνος Παντοδύναμος δὲν μποροῦσε διὰ τοῦ δημιουργικοῦ νεύματός Του νὰ πολλαπλασιάσει τὸ ἀνθρώπινο γένος, ὅπως πλήθυνε τὶς νοερὲς στρατιὲς τῶν ἀναριθμήτων ἀσάρκων δυνάμεων, ἐὰν οἱ γενάρχες εἶχαν τηρήσει τὴν θεία ἐντολή; Ὁπωσδήποτε καὶ μποροῦσε! Τί ἄραγε εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὴν δημιουργικὴ δύναμή Του, διὰ τῆς ὁποίας κόσμησε ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ τὸν οὐρανὸ μὲ ἀναρίθμητα μύρια ἄστρα καὶ ἀμέσως ἔφερε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη πλῆθος ἐπίγειων τετραπόδων, θαλασσινῶν ἰχθύων καὶ οὐρανίων πτηνῶν καὶ ὅλη τὴν γῆ τὴν στόλισε μὲ ἀμέτρητα ἄνθη, διαφόρους κήπους καὶ δάση;

Ὅση χάρη μᾶς δόθηκε νὰ μιλήσουμε περὶ αὐτῶν, τόσο καὶ μιλήσαμε. Ὅποιος ὅμως δὲν πείσθηκε μὲ αὐτὰ καὶ «εἰ δέ τις δοκεῖ φιλόνεικος εἶναι, ἡμεῖς τοιαύτην συνήθειαν οὐκ ἔχομεν, οὐδὲ αἱ ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ»[696], ὅπως λέγει ὁ ἅγιος κήρυκας τοῦ Θεοῦ. Πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση εἰς τὸν αἰῶνα σὲ Ἐκεῖνον ποὺ διὰ τοῦ δημιουργικοῦ καὶ παντοδύναμου νεύματος Του δημιούργησε, σώζει καὶ ἐξουσιάζει τὰ πάντα. Ἀμήν.

693. *Ψαλμ.* 93,11.
694. *Σοφ. Σολ.* 9,14.
695. *Ρωμ.* 11,34.
696. *Α΄ Κορ.* 11,16.

Περιεχομενα

Προλογος 7

Εισαγωγη 11

Αγιου Μαξιμου Γραικου Λογοι

Λογος Α΄

Ὁμολογία ὀρθοδόξου πίστεως, μὲ τὴν ὁποία ὁ ὅσιος Μάξιμος πληροφορεῖ περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κάθε ὀρθόδοξο ἱερέα καὶ ἡγεμόνα ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι ὄντως ὀρθόδοξος μοναχὸς καὶ τηρεῖ στὸ ἀκέραιο τὴν ὀρθόδοξη πίστη χωρὶς τὴν παραμικρὴ ἀλλοίωση 23

Λογος Β΄

Λόγος στὴν Γέννηση τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος μας Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῶν Ἰουδαίων 35

Λογος Γ΄

Συμβουλὴ πρὸς τὴν ὀρθόδοξη Σύνοδο κατὰ τοῦ Ἑβραίου Ἰσαάκ, τοῦ μάγου καὶ ἀγύρτη 45

Λογος Δ΄

Ἀντιρρητικὸς κατὰ τῶν κεφαλαίων τοῦ Σαμουήλ, τοῦ Ἰουδαίου 49

Λογος Ε΄

Λόγος στηλιτευτικὸς κατὰ τῆς ἑλληνικῆς πλάνης 57

Λογος ς΄

Λόγος ἐλεγκτικὸς κατὰ τῆς πλάνης τῶν Ἀγαρηνῶν καὶ ἐκείνου ποὺ τὴν ἐπινόησε, τοῦ Μωάμεθ τοῦ κυνός 69

Λογος Ζ΄
Λόγος δεύτερος ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος πρὸς τοὺς εὐσεβεῖς χριστιανοὺς κατὰ τοῦ θεομάχου καὶ κυνὸς Μωάμεθ. Ἐδῶ ἐν μέρει γίνεται καὶ ἀναφορὰ στὴν συντέλεια τοῦ αἰῶνος τούτου 109

Λογος Η΄
Ἀπάντηση τῶν χριστιανῶν κατὰ τῶν Ἀγαρηνῶν ποὺ λοιδοροῦν τὴν ὀρθόδοξη πίστη μας 125

Λογος Θ΄
Λόγος κατὰ τῆς κακοδοξίας τῶν Ἀρμενίων 139

Λογος Ι΄
Ἐγκωμιαστικὸς λόγος στοὺς ἀποστόλους Πέτρο καὶ Παῦλο. Ἐδῶ γίνεται καὶ ἔλεγχος τῶν τριῶν μεγάλων λατινικῶν αἱρέσεων 149

Λογος ΙΑ΄
Κατὰ τῆς ψευδοῦς πραγματείας τοῦ Νικολάου Γερμανοῦ περὶ τῆς ἑνώσεως τῶν ὀρθοδόξων μὲ τοὺς Λατίνους 173

Λογος ΙΒ΄
Κατὰ Λατίνων, ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσθέτουμε ἢ νὰ ἀφαιροῦμε τίποτε ἀπὸ τὴν θεία ὁμολογία τῆς ἀμώμητης χριστιανικῆς πίστεως 189

Λογος ΙΓ΄
Συνέχεια τοῦ προηγουμένου λόγου 215

Λογος ΙΔ΄
Κατὰ τοῦ Νικολάου τοῦ Λατίνου περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος 259

Λογος ΙΕ΄
Ἐπιστολὴ στὸν πολυμαθῆ Νικόλαο τὸν Γερμανό 275

Λογος Ις΄
Ἐπιστολὴ στὸν κύριο Θεόδωρο Ἰβάνοβιτς Κάρπωφ 281

Λογος ΙΖ΄
Περὶ τοῦ ὅτι ἡ θεία Πρόνοια καὶ ὄχι τὰ ἄστρα ἢ ὁ τροχὸς τῆς Τύχης ὁρίζουν τὴν μοίρα τοῦ ἀνθρώπου 303

Λογος ΙΗ΄
Κατὰ ὅσων ἐπιχειροῦν διὰ τῆς ἀστρολογίας νὰ προλέγουν τὸ μέλλον καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ ἀνθρώπου 321

Λογος ΙΘ΄
Παραινετικὴ ἐπιστολὴ πρὸς ἕναν ἡγεμόνα περὶ τοῦ ψεύδους τῆς ἀστρολογίας καὶ παρηγορητικὴ σὲ ὅσους ζοῦν ἐν θλίψει 349

Λογος Κ΄
Ἐπιστολὴ σὲ ἕναν μοναχό, ἡγούμενο κατὰ τὴν μοναστικὴ τάξη, περὶ τῆς γερμανικῆς πλάνης τῆς ἐπονομαζόμενης Τύχης καὶ τοῦ τροχοῦ της 359

Λογος ΚΑ΄
Κατὰ Νικολάου τοῦ Γερμανοῦ, ἀγύρτου καὶ ἀστρολόγου 367

Λογος ΚΒ΄
Λόγος ἐν μέρει στηλιτευτικὸς κατὰ τῆς λατινικῆς κακοδοξίας καὶ κατὰ τοῦ «Ἀλμανὰκ» ποὺ προφήτεψε κατακλυσμὸ πιὸ ὀλέθριο ἀπὸ ἐκεῖνον τοῦ παρελθόντος 369

Λογος ΚΓ΄
Κατὰ Λουθηρανῶν. Περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων 391

Λογος ΚΔ΄
Κατὰ τῶν βλασφημούντων τὴν Παναγία Θεοτόκο 399

Λογος ΚΕ΄
Ἀπάντηση στὸν Νικόλαο τὸν Λατίνο 411

Λογος ΚΣ΄
Ἐξήγηση περὶ τοῦ χειρογράφου τῶν ἁμαρτιῶν 429

Λογος ΚΖ΄
Κατὰ τῶν ἰσχυριζομένων ὅτι τὸ ἀνθρώπινο γένος ἦταν προορισμένο νὰ αὐξάνεται διὰ τῆς σαρκικῆς γενετήσιας πράξεως καὶ τῆς φυσικῆς γεννήσεως, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν εἶχαν ἁμαρτήσει οἱ προπάτορες 437

Λογος ΚΗ΄
Περὶ τοῦ ποιὰ ἁμαρτία εἶναι πρώτη στὴν ἀνθρωπίνη φύση 441